STRESZCZENIE

Przestępstwo bezprawnego pozbawienia wolności
– aspekty prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne

Wolność osobista jest jednym z fundamentalnych praw człowieka. Dobro to rozumiane jest jako możliwość podejmowania przez człowieka decyzji zgodnie z własną wolą, w szczególności możliwość swobodnej zmiany miejsca przebywania. Do pozbawienia człowieka tej wolności dojść może wyłącznie na podstawie i w granicach prawa. Granice dopuszczalności pozbawienia wolności określono zarówno w przepisach prawa międzynarodowego, jak i w ustawodawstwie krajowym.

Pozbawienie człowieka wolności osobistej, a tym bardziej w sposób bezprawny, jest jedną z form ograniczenia swobód oraz praw, które człowiek odczuwa w sposób najbardziej dolegliwy. To państwo jest podmiotem zobowiązanym do poszanowania oraz przestrzegania praw jednostki, a ponadto zagwarantować ma odpowiednie regulacje prawne, chroniące przed bezprawnymi zachowaniami ze strony innych osób. Przestępstwo bezprawnego pozbawienia wolności, ustawodawca penalizuje w art. 189 k.k.

Głównym celem niniejszej rozprawy jest charakterystyka przedmiotowego przestępstwa w aspekcie prawnokarnym, kryminologicznym oraz kryminalistycznym. Zasadniczym celem o charakterze utylitarnym, jest natomiast możliwość wykorzystania uzyskanych wyników badań empirycznych na potrzeby badań kryminologicznych, jak również w pracy organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości – w tym dostarczenie wiedzy w zakresie *modus operandi* sprawców oraz możliwości wykrywczych i dowodowych.

Podjęcie przedmiotowej problematyki badań w głównej mierze zdeterminowała niewielka ilość aktualnych opracowań poruszających problematykę przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności, a w szczególności brak publikacji uwzględniających badania aktowe w aktualnym stanie prawnym i analizy przestępstwa w aspekcie prawnym, kryminologicznym oraz nieporuszanym dotychczas w żadnej z publikacji – tak obejmującej poprzedni, jak i aktualny stan prawny – aspekcie kryminalistycznym.

Rozdział pierwszy dysertacji poświęcono zagadnieniom metodologicznym. Określono przedmiot i cel badań, sformułowano problemy badawcze w postaci pytań szczegółowych oraz wyprowadzono hipotezy badawcze. Przedstawiono wykorzystane w rozprawie metody badawcze, a także szczegółowo opisano organizację i przebieg badań.

Część teoretyczną rozprawy zawarto w rozdziale drugim oraz trzecim. Rozdziały czwarty, piąty oraz szósty, przedstawiają natomiast wyniki oraz analizę przeprowadzonych badań empirycznych.

Rozdział drugi zatytułowany „Wolność osobista jako przedmiot ochrony prawnej", porusza zagadnienia wstępne przedmiotowej pracy. W rozdziale tym wyjaśniono, co należy rozumieć pod pojęciem wolności osobistej człowieka, przedstawiono kształtowanie się prawa człowieka do wolności osobistej, zagadnienie ochrony tego prawa na gruncie międzynarodowych źródeł ochrony praw człowieka, jak również wewnętrzny standard ochrony. Zaprezentowano również regulacje krajowe w zakresie przepisów legalizujących pozbawienie człowieka wolności.

W rozdziale trzecim pt. „Analiza prawnokarna przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności", posiłkując się dostępną literaturą, orzecznictwem oraz wynikami badań własnych, omówiono ustawowe znamiona czynu zabronionego z art. 189 k.k. Przedstawiono nowelizacje treści przepisu, zagadnienie zbiegu przepisów ustawy, jak również poruszono problematykę interpretacji znamienia szczególnego udręczenia.

Rozdział czwarty – „Kryminologiczny obraz przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności w świetle badań aktowych", rozpoczyna część badawczą rozprawy, tym samym przedstawiając przedmiotowe przestępstwo w aspekcie kryminologicznym. Na podstawie przeprowadzonych badań aktowych, scharakteryzowano sprawców przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności, jak również zaprezentowano motywy ich działania, na podstawie których wyszczególniono typy sprawców przestępstwa z art. 189 k.k. W rozdziale tym opisano ponadto wiktymologiczne aspekty przedmiotowego czynu zabronionego, w tym typologię osób pokrzywdzonych, rolę w procesie wiktymizacji oraz relacje łączące ich ze sprawcami. Na podstawie przeprowadzonych badań aktowych, zaproponowano autorski podział typów ofiar.

W rozdziale piątym zaprezentowano „*Modus operandi* sprawców przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności w świetle badań aktowych". Analizując stadia przestępstwa, w pierwszej kolejności przedstawiono aspekt planowania czynu i przygotowania do przestępstwa. Następnie skupiono się na wskazaniu okoliczności popełnienia czynu – charakterystyce działań sprawców w momencie bezprawnego pozbawiania wolności, miejsc zamachu i przetrzymywania, okoliczności uwolnienia pokrzywdzonego oraz czasu bezprawnego pozbawienia wolności. Na podstawie uzyskanych wyników badań, analizie poddano również znamię udręczenia w działaniach sprawców, a ponadto wskazano, które z działań w ocenie wymiaru sprawiedliwości wypełniają znamiona zbrodni. Rozdział piąty

zwieńczono omówieniem problematyki występowania ciemnej liczby przestępstw bezprawnego pozbawienia wolności.

„Specyfika wybranych czynności wykrywczych i dowodowych w świetle badań aktowych" to tytuł rozdziału szóstego, prezentującego kryminalistyczny wymiar problematyki badawczej. W rozdziale tym przybliżono źródła oraz moment powzięcia pierwszej informacji o zdarzeniu, jak i wynikające z tych okoliczności, wytyczne organów ścigania w związku uzyskaniem tej informacji. Kolejną część rozdziału poświęcono *stricte* procesowi gromadzenia materiału dowodowego na okoliczność rekonstrukcji zdarzenia oraz określenia stopnia udręczenia pokrzywdzonego. Podkreślono znaczenie osobowych źródeł dowodowych, oględzin miejsc zdarzenia, jak i ujawnionych w toku postępowania śladów cyfrowych. Odniesiono się ponadto do zagadnień czynności operacyjno-rozpoznawczych i wykorzystania efektów tych czynności w postępowaniach o przestępstwo z art. 189 k. k.